

15/5/2015

נושאונט מס' 34

דבר העורך

שלום לכם,

בגיליון הפעם מתפרסם מאמר של חברנו **משה קלמן** אודות הבול הראשון של הקרן הקיימת לישראל. בולי קק"ל הם, כידוע, תוויות אשר לא שימשו לצרכי דואר (למעט בתקופת המעבר בשלהי המנדט הבריטי), אך אנו סבורים שראוי לתת במה למי שאוסף אותם. המאמר השני הפעם עוסק בהדפסי דוגמא של תוויות דואר רשום מפולין הכוללות איורים תימאטיים.

לפני כשבוע הסתיימה באסן שבגרמניה התערוכה הדו-שנתית שהיא גם אליפות אירופה בבולאות תימאטיות. התצוגות בתערוכה, שהן כולן תימאטיות, חולקו לשמונה קטגוריות על פי הנושא שלהן (כגון היסטוריה, טכנולוגיה, בעלי חיים וכו'), ובכל קטגוריה נקבע אוסף מנצח. שמונת המנצחים הועברו לתצוגה גם בתערוכת לונדון 2015 היוקרתית (התערוכה באסן נחשבת כאגף התימאטי של תערוכת לונדון).

את ישראל ייצגו באסן ארבעה: **ד"ר יהושע מגר** היה אחד מ-12 השופטים בתערוכה, וזהו כבוד גדול. יושב ראש איל"ת, **יצחק ברק**, הציג את האוסף שלו על תולדות התעופה בראשיתה, וזכה במדליה מוזהבת גדולה בציון של 87 נקודות. תצוגת השחמט של **יורם לוביאניקר** זכתה לציון של 85 נקודות ולמדליה מוזהבת גדולה, וזאת בפעם הראשונה.

ההישג המרשים ביותר שייך ל**לורנס פישר**, אשר הציג את האוסף שלו "הבית הלאומי היהודי – המאבק להישרדות" לראשונה בהיקף של שמונה מסגרות. לורנס עבד קשה מאוד בשנתיים האחרונות וערך את התצוגה מחדש, תוך שהוא בוחר בגישה חדשה לחלוטין, ובאסן הוא בא על שכרו: מדלית זהב עם ציון של 92 נקודות! זו הפעם הראשונה שלורנס זוכה במדלית זהב, והוא שיפר את תוצאתו הקודמת בלא פחות מחמש נקודות. לורנס זכה בקטגוריה שלו (היסטוריה ואירגונים), והוכתר לאלוף אירופה. בתחרות אלוף האלופים (בין מנצחי הקטגוריות השונות) הוא זכה במקום הרביעי הכללי. כל הכבוד!

האסיפה השנתית של איל"ת התקיימה אתמול (ה-14 במאי). דיווח על האסיפה יובא בחוברת נושאון הקרובה.

שלכם,

יורם ולורנס

הבול הראשון של קק"ל משה קלמן

כאשר אני מספר לאספני בולים – ובעיקר לאלה המוגדרים כאספנים מתקדמים – שאני אוסף את בולי הקרן הקיימת לישראל (קק"ל) רבים מהם נושפים בבוז ואומרים שבולי קק"ל כלל אינם בולים אלא תוויות בלבד. כאשר אני נתקל בתגובה זו אני מזכיר לאותם אספנים מתקדמים שהבולים הראשונים של ישראל – בולי מנהלת העם – היו בולי קק"ל עליהם הוסף הדפס רכב "דאר" (בכתיב חסר, כמנהג אותם ימים). בולים אלו הם העדות הראשונה לריבונות יהודית בארץ ישראל מאז המטבעות של מרד **בר כוכבא** למעלה מ-1,800 שנה קודם לכן.

אבל מלבד הערך הדוארי שלהם, בולי הקרן הקיימת מספרים את סיפורה של התנועה הציונית כמעט מראשיתה ועד ימינו אנו. הם מספרים אודות פעילותו של ארגון אשר בלעדיו ספק אם הייתה קמה מדינת ישראל. רבים מקרב ציבור האספנים (ובקרב האספנים התימאטים בפרט) אוספים את בולי ישראל מתוך הזדהות עם המדינה, וקשה לי להבין מדוע הם אינם אוספים את בולי קק"ל באותה אדיקות.

בול קק"ל משנת 1903. רבים סבורים בטעות כי זהו בול קק"ל הראשון

את הרעיון להקים את הקרן הקיימת לישראל הגה **צבי הרמן שפירא** בקונגרס הציוני הראשון בשנת 1897. הכוונה הייתה להקים קרן לאומית של העם היהודי לצורך רכישת אדמות בארץ ישראל והכשרתן להתיישבות יהודית. ההכרזה על הקמת הארגון נעשתה בקונגרס הציוני החמישי בשנת 1901, והתורם הראשון היה **יונה קרמנצקי**, אשר תרם עשר לירות שטרלינג – תרומה אותה הקדיש לזכרו של צבי הרמן שפירא, אשר הלך בינתיים לעולמו. התורם השני היה **בנימין זאב הרצל**, ובעקבותיו הלכו רבים מבין הצירים לקונגרס.

קרמנצקי נבחר להיות יושב הראש הראשון של הקרן הקיימת, תפקיד אותו מילא עד לשנת 1907. ככל הנראה הוא שהגה, במסגרת תפקידו זה, את רעיון הנפקת הבולים של קק"ל – מפעל שנמשך עד לאוקטובר 2014, עם הפסקה של מספר שנים מעטות באמצע. הכוונה במפעל התרומות הייתה כפולה: מצד אחד, איסוף הכסף למטרה הציונית, ומצד שני לחבר את המוני בית ישראל (אשר ידם הייתה משגת לתרום רק סכומים קטנים) אל המפעל הציוני. הבולים נועדו לשמש הן כקבלה עבור התרומה והן כמזכרת נאה לתורם.

בולי קק"ל הונפקו במספר מדינות בעיצוב אחיד. אספנים רבים סבורים כי בול קק"ל הראשון הוא משנת 1903, אבל המנוח **סידני רוכלין** כבר הוכיח כי זו טעות. הקטלוג המעולה של רוכלין מלמד כי הבול הראשון הונפק כבר בשנת 1901 – אותה שנה בה

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

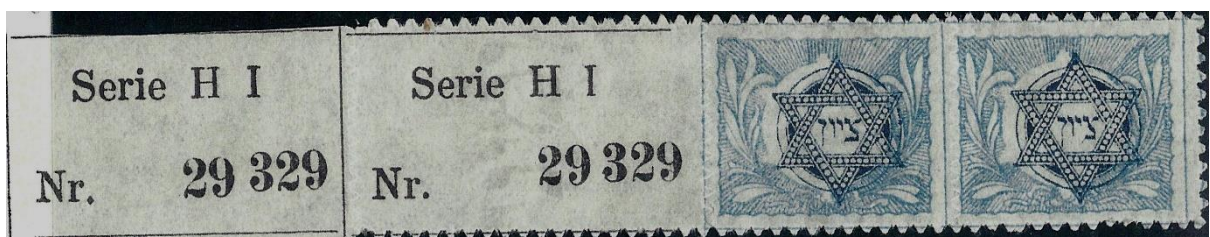
קמה הקרן הקיימת לישראל. הבול זהה בעיצובו לזה של שנת 1903 (ומכאן הטעות), אך צבעו עמוק הרבה יותר. בול זה הונפק בו זמנית ובאותו עיצוב בשלוש מדינות שונות. הדרך היחיד להבדיל בין ההדפסה בשלוש המדינות היא באמצעות שולי הגיליון, הכוללים את שם המדינה בקוד.

בתמונה לעיל נראה בול קק"ל הראשון משנת 1901. קל לראות את הבדלי הגוון בינו ובין ההנפקה של שנת 1903. בנוסף הודפסו על גבי הבולים בצבע חום המילים הגרמניות Juedischer National Fond, שמשמען "הקרן הלאומית היהודית". זו גם הסיבה שבכל העולם בולי הקק"ל מוכרים בשם JNF – ראשי התיבות של הנוסח האנגלי המקביל – Jewish National Fund.

נחזור לתמונת הבול הראשון, המוכר גם כבול "ציון" על שם המילה היחידה המופיעה בו. בשולי הגיליון נראה הכיתוב Ou1, המהווה קוד לאימפריה האוסטרו-הונגרית. כאמור, קיימות הדפסות של בול זה מעוד שתי מדינות – צרפת (המסומנת ב-F1) וגרמניה (Dd11). שימו לב כי פרט להדפסה בשוליים אין כל סימן מקומי על הבולים – לא שם המדינה ולא המטבע המקומי. אני מניח כי הדבר נעשה במתכוון, על מנת להדגיש את הרב-לאומיות של התנועה הציונית.

שנתיים מאוחר יותר, במקביל לקונגרס הציוני הששי, הונפק הבול השני. העיצוב הוא זהה, אך ללא רצועת הכיתוב בחום. הנה בולים מההנפקה השניה, עם הקוד H1, המלמד כי זוהי הנפקה הולנדית.

ההנפקה של שנת 1903 הייתה גדולה הרבה יותר מזו של שנת 1901, ומכאן ניתן להסיק כי הבולים זכו להצלחה במהלך התקופה. עם בשנת 1901 הודפסו בולים רק בשלוש מדינות, הרי שבשנת 1903 נדפסו בולים עבור לא פחות מ-18 משלחות. הטבלה להלן מפרטת את הקודים של המדינות השונות.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

שם המדינה	קוד	שם המדינה	קוד
אמריקה	A1	בולגריה	B1
גרמניה	Dd11	דנמרק	Dk1
האימפריה הבריטית	Ed1	מצרים	Eg1
צרפת	F1	יוון	G1
הולנד	H1	איטליה	F1
אוסטריה – הונגריה	Ou1	רוסיה	Rd1
רומניה	Rn1	ספרד	S1
שבדיה ונורווגיה	Sn1	דרום אמריקה	SA1
סרביה	SR1	טורקיה	T1

בחלוף 75 שנה מהנפקת בול קק"ל הראשון, בשנת 1976, הפיצה הקרן הקיימת הדפסה חוזרת של בולי ציון, אך הפעם בגודל הרבה יותר גדול וללא השובל בצד הגיליון. בולים אלו כוללים את הפסוק מספר ישעיהו "לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה" (פרק ס"ב פסוק א'), כאשר ההפסה היא בשש שפות – עברית, אנגלית, צרפתית, ספרדית, גרמנית ורוסית.

משה קלמן אוסף בולי קק"ל וכן בולי ארצות הברית, בולי בריטניה עם ראשי תיבות מנוקבים ואת אליזבת' השניה על בולי חבר הלאומים. כתובתו למשלוח תגובות: kol4464@gmail.com

הנפקה חוזרת משנת 1976 עם כיתוב ברוסית

הדפסות דוגמא של תוויות דואר רשום יורם לוביאניקר

באחד ממפגשי איל"ת האחרונים התפתח דיון על השימוש בתוויות דואר רשום באוסף תימאטי. יש המעדיפים להשתמש בתווית כזו כאשר היא במצב משומש, על גבי מעטפה שנשלחה בדואר רשום. אחרים, לעומת זאת, מסתפקים בתווית במצב "תמים", כלומר בלתי משומשת. לצרכי תצוגה תחרותית (וכמובן שגם לצרכי איסוף) שתי הצורות מקובלות, וזו בעיקר שאלה של טעם אישי.

אולם מדוע בכלל שאספן תימאטי ירצה להכליל תווית של דואר רשום באוסף שלו? על פי רוב הדבר נעשה כאשר לשם היישוב נודעת משמעות תימאטית. את שם הישוב ניתן להציג באמצעות חותמת דואר ממנו, או באמצעות תוויות דואר רשום הנושאות את שמו. הביטוי "על פי רוב" מרמז כי יש גם מקרים אחרים, ובהם יעסוק מאמר זה. ליתר דיוק, הפעם נתמקד בתוויות דואר רשום "זיכרון" מפולין שנותרו ה-2000, ובהדפסות הדוגמא שלהן.

מכתב דואר רשום מפולין משנת 2000 עם תווית דואר רשום "מן המניין".

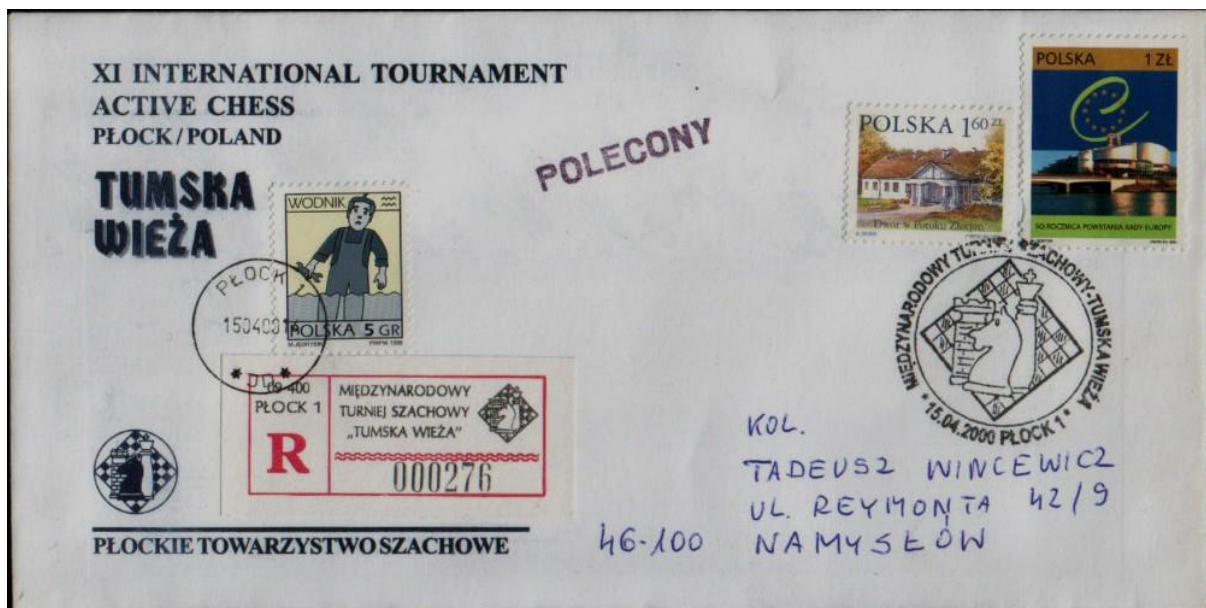
הנה דוגמא אופיינית למכתב שנשלח בדואר רשום בפולין ב-12 באפריל 2000, כאשר הדיון שלנו מתמקד בתווית הרישום בצד שמאל למטה. תווית רישום זו הינה שגריתית לחלוטין. היא כוללת בצד שמאל את האות הלועזית R, ומעליה את מספר המיקוד בן 5 ספרות של סניף הדואר ממנו היא נשלחה. בצד ימין מופיע מספר הרישום בן שש ספרות

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

ומעליו שם סניף הדואר – קרקוב C 53. העיצוב הזה של תוויות הרישום נמצא בשימוש במשך מספר שנים ללא שינוי, ולכן אני מכנה תוויות אלו בשם "תוויות מן המנין". כמעט כל הדואר הרשום שנשלח בפולין בתחילת המילניום הנוכחי נושא תוויות דואר רשום מסוג זה.

אולם מידי פעם הנפיק הדואר הפולני תוויות רישום אחרות, לציון אירועים מיוחדים. אני מכנה תוויות כאלה בשם "תוויות זיכרון" (בדומה להבחנה בין בולים מן המנין לבולי זיכרון). הנה מכתב שנשלח בדואר רשום מהעיר פלוצק ב-15 באפריל 2000 – שלושה ימים בלבד לאחר המכתב מקרקוב אותו ראינו לעיל. כאספן שחמט יש לי, כמובן, ענין בחותמת המיוחדת, המנציחה את התחרות השחמט הבינלאומית שהתקיימה בפלוצק באותה עת.

מכתב דואר רשום מפולין משנת 2000 עם תווית דואר רשום "זיכרון" בנושא שחמט.

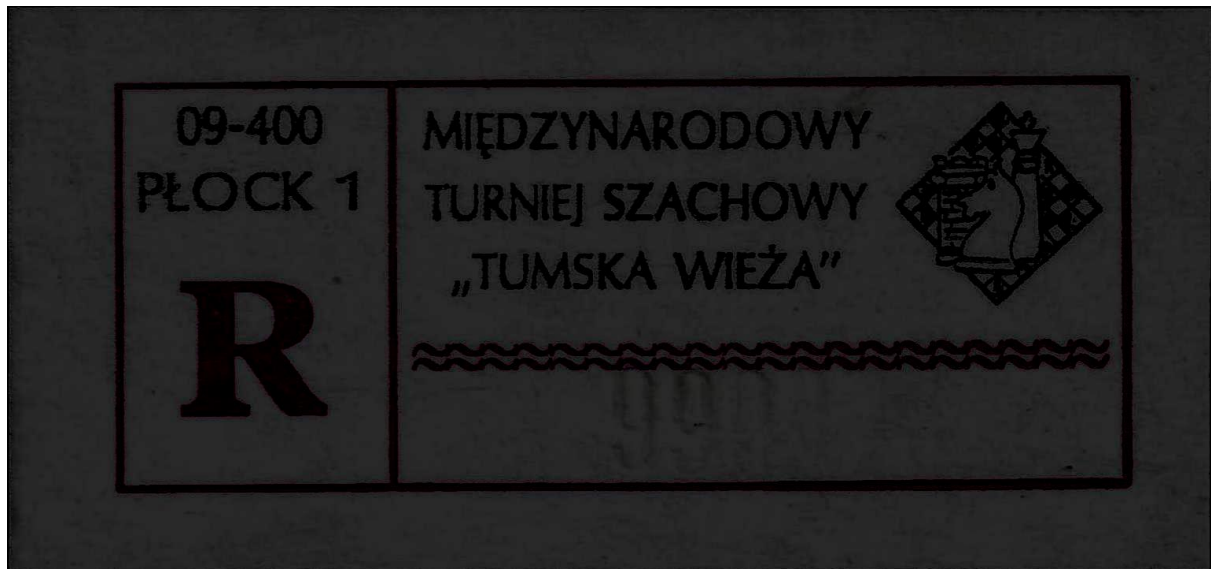
אולם הצד השחמטאי של הפריט לא מסתיים בחותמת הדואר בלבד. שימו לב כי תוויות הדואר הרשום כאן שונה בתכלית מהתוויות "מן המנין" אותה ראינו קודם. שם סניף הדואר (פלוצק 1 במקרה זה) הוזז שמאלה, מספר הרישום הוקטן ו"נדחף" למטה (מתחת לשני הקווים הגלויים באדום), וכך נתפנה מקום לאיור וכיתוב בצד ימין למעלה. הכיתוב מציין את תחרות השחמט הבינלאומית, ואילו האיור מציג את הסמליל של האירוע, אותו ניתן לראות גם בחותמת הדואר.

אין ספק כי תוויות רישום זו הינה פריט בולאי הראוי להשתלב בכל אוסף בנושא שחמט. השימוש בתוויות זו נעשה אך ורק בסניף דואר זה, והמספר של הרישום נע אך ורק בין 000001 לבין 002000, כלומר לכל היותר קיימים 2,000 פריטים מסוג זה. מובן מאליו כי מספר זה גדול מכדי ליצור נדירות כלשהיא (גם במידה המעטה בה ניתן לטעון בכלל לנדירות בפריט כה מודרני), וברור לחלוטין כי רבים מהמכתבים הנושאים תוויות רישום אלו הם פילאטלים באופיים. ואף על פי כן נעים לדעת כי מדובר בפריט בתפוצה מוגבלת.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

לאחרונה הציע סוחר פולני באחר מאתרי המכירות הפומביות ברשת האינטרנט מספר תוויות דואר רשום "זיכרון" מסוג זה כשהן במצב תמים (כלומר, שלא כל גבי מעטפה). הסוחר מתאר את התוויות כהדפסות דוגמא – specimen בלועזית. שימו לב כי מספר הרישום, המופיע בצד ימין למטה, שונה כאן מהמקובל. ראשית, הוא אינו מודפס בשחור אלא בבלט בלבד, ללא דיו. רק באמצעות זכוכית מגדלת (או הגדלה ומשחק בקונטרסט של התמונה) ניתן בכלל להבחין בו. שנית, המספר במקרה זה הוא 999999. כאמור, לצורך שימוש דוארי הדפסו רק 2,000 תוויות, המתחילות לעולם בשני אפסים. ברור, איפוא, שיש כאן הדפסה יוצאת דופן.

תווית דואר רשום "הדפס דוגמא"

לאיזה צורך נעשתה הדפסה זו? כאמור, הסוחר הפולני טוען שזוהי הדפסת דוגמא. לדעתי זו טענה משוללת הגיון: הדפסות דוגמא של בולים נועדו לחלוקה למדינות החברות באיגוד הדואר העולמי כדי שיכירו זו את בוליה של זו. הדפסות אלו איבדו את נחיצותן במהלך השנים. בוודאי שאין כל סיבה שפקיד דואר כלשהוא יכיר את תווית דואר הרישום הזו. משלוח דואר רשום יקר הרבה יותר ממשלוח דואר רגיל, כך שאין כל סיבה שמישהו ינסה להונות את הדואר (תוך ניצול העובדה שהפקיד אינו מכיר את התווית) באמצעות תווית מזויפת. רק פקידי הדואר בפלוצק צריכים להכיר את התווית, והם ממילא יקבלו משלוח של התוויות האמיתיות, כך שאין להם צורך לראות דוגמאות שלהן.

לדעתי הגיוני הרבה יותר להניח, שמדובר בהדפסות לצורך בדיקת העיצוב והטקסט. גם בעידן המחשב, בו ניתן לראות הכל על גבי המסך, יש צורך להדפיס חומר גרפי לצרכי הגהה. אם נאמץ הנחה זו הרי שאלו הן הגהות הדפסה, המקבילות ל-proof בבולים. כמובן שאין לפסול את האפשרות שמדובר בתעלול של מישהו בדואר, אשר יצר הדפסה המתחזה להגהה כדי להרוויח כמה זלוטי "מהצד".

אותו סוחר פולני מציע גם הדפסות דומות למספר תוויות נוספות בשלל נושאים, ואני מציג כאן מבחר מהן. במספר מקרים מודפס מספר הרישום ללא דיו ואילו באחרים כלל

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

אין מספר. ראוי לשים לב שמדובר בתוויות שהופצו במספר ערים שונות, כך שהמקור לפריטים אלו אינו גורם מקומי בפלוצק אלא (ככל הנראה) במקום בו הודפסו כל תוויות ה"זיכרון" של הדואר הרשום. לדעתי זה מעלה במידה מסוימת את הסבירות כי אכן מדובר בהגהות הדפסה אמיתיות.

האם אלו פריטים טובים לאיסוף ולתצוגה? למען האמת, קשה לענות של שאלה זו. אם מדובר בהגהות אמיתיות (דבר שאינו בטוח כלל) הרי שעל פי כל הקריטריונים אלו פריטים לגיטימיים. מצד שני, בהגהות מודרניות אין כל נדירות. גם אם מספר העותקים הקיים הוא קטן, משום שאין להן את החשיבות הבולאית המקנה נדירות ראויה לציון. מצד שלישי, לטעמי מדובר בפריטים מעניינים, אשר יש מאחוריהם "סיפור". מחירן של תוויות אלו סביר בהחלט, ולדעתי הן מספקות לאספן תמורה ראויה עבור כספו.

יורם לוביאניקר מציג את "השחמט – משחק המלחמה". כתובתו למשלוח תגובות: lubianiker@gmail.com